Het avondeten werd inderdaad verstrekt, maar veel zaaks was het niet. De rijst was nog ongaar en de vissoep die we erbij kregen, stonk. Met heel veel moeite kreeg ik het door mijn keelgat. Je moest het wel eten, wil men geen honger lijden. In het ruim was practisch geen licht, slechts hier en daar was de noodverlichting aan. Nadat we ons avondeten hadden gehad, kregen we van de Jap toestemming om de beurt naar het dek te gaan. Tien uur s'avonds mocht niemand meer naar boven. Iedereen placht dan te slapen, hetgeen veelal niet lukte. Op mijn plankje lag ik aan mijn verloofde, mijn moeder en mijn broers te denken. Waaraan hebben wij deze ellende te danken, zo vroeg ik mijn eigen af. Ik bad tot God, dat hij ons spoedig uit deze ellende bevrijdt, waarna ik probeerde te slapen. Pas heel laat in de ochtend viel ik in slaap. Ik werd wakker door het geroezemoes in het ruim, het was tijd voor het ontbijt. We kregen pap die zeer waterig en onsmakelijk was.Een hond zou zijn neus hiervoor optrekken, maar dit was voor ons goed genoeg, dat vond de Jap. Mijn hele lichaam deed pijn, vanwege het liggen op een plank in dezelfde houding. Na het ontbijt trachtte een ieder naar het dek te gaan om wat frisse lucht te happen, de Jap liet dit echter niet toe. In groepen van 15 à 20 man mochten we voor een paar minuten naar boven.Het was in het ruim haast niet uit te houden, het was om te stikken.De stank van transpiratie was doordringend.Nadat iedereen een beurt had gekregen om naar het dek te gaan, zat of lag je weer op je tempat. Zo behandelde de Jap zijn krijgsgevangenen, mensonterend.
Een paar dagen waren we op zee en nog steeds wisten we onze bestemming niet. De stemming onder ons werd met de dag humeuriger, het kon ook niet anders, als je de hele dag op je tempatje moest blijven in die stinkende benauwde ruimte. Op de derde dag was het weer niet zo best. Het schip begon te wiebelen en velen die daar niet tegen konden, werden zeeziek. Op verzoek van onze leiding, stond de Jap toe, dat we naar het dek mochten om wat frisse lucht te ademen. Voor degenen die het erg te pakken hadden werd toestemming verleend, dat deze jongens op het dek mochten slapen.Alsof dit niet voldoende was, kregen enkele jongens tot overmaat van ramp, dysentrie.Het was een lijdensweg voor deze patiënten, want om de haverklap moesten ze de trap op om op het dek hun behoefte te doen en vaak haalden ze het niet en deden ze in hun broek. Ook voor deze jongens maakte de Jap een uitzondering, ook zij mochten op het dek slapen. Onze doktoren en verplegers deden al het mogelijke, maar van de Jap was geen medewerking, want medicijnen werden niet verstrekt. Het water werd gerantsoeneerd, slechts één maal per dag mocht je een veldfles vullen. Bij de pomp was een koreaanse schildwacht. Wee als je met water morste, het minste wat je kreeg was een klap.
Ik heb er altijd voor gezorgd, dat ik een volle veldfles had, zodat ik s'morgens water had om mijn tanden te poetsen en mijn gezicht te wassen. Gelegenheid om te baden kregen we niet.Ook zorgde ik er altijd voor, dat geen vlieg op mijn eten kan komen. Dit was noodzakelijk, wil je enigszins gevrijwaard worden van dysentrie. Het eten aan boord was zeer slecht. Het menu was, s'morgens waterige pap, lunch: dezelfde pap die je als ontbijt kreeg en s'avonds halfgare rijst met wat stinkende vissoep.De dagen kropen en het was alsof we al weken op zee waren. Als ik s'avonds op mijn plank lag, dacht ik bijmezelf:"Als dit schip getorpedeerd wordt, kom ik er niet levend van af!" Mijn plaatsje was precies midscheeps tegen de wand. In de beginne kreeg ik wel een angstig gevoel als ik daaraan dacht, maar daarna werd ik apatisch en kon niets me meer schelen.Mijn God, hoelang moeten we deze ellende nog meemaken? Op de zevende dag, toen ik op het dek kwam, zag ik land. De kuststrook kwam me zeer bekend voor. Gedurende mijn diensttijd bij de Kon.Marine op Hms."Soemba" werd in deze wateren veel gepatrouilleerd. Ik herkende o.a. Poelau Sambo en in de verte Singapore.Zou aan deze reis eindelijk een einde komen?Een reis die voor ons een lijdensweg is geworden, bijna een week opgesloten te zijn in een scheepsruim.Het schip begon langzaam te varen en op het dek werden voorbereidingen getroffen om te meren. Niemand mocht zich meer op het dek begeven.We kregen te horen, dat Singapore onze bestemming is.De reis had niet langer moeten duren, want de dysentrie had zich uitgebreid. We kregen opdracht ons klaar te maken voor ontscheping.

Onder gebrul van "speedo" en "hayaku" werden we als het ware gedwongen de scheepstrap af te rennen. Op de kade kregen we nauwelijks tijd om wat van de reis te bekomen. We moesten weer aantreden. De telling moest worden gedaan. Daar stonden we, krijgsgevangenen uit Nederlands-Indië op de kade van bezet Singapore. Wie had dat ooit gedacht. Er stonden hoge Japanse officieren naar ons te kijken. Onze koreaanse bewakers vonden het derhalve nodig om nog harder te brullen en klappen uit te delen. Ze moesten hun meesters immers laten zien, hoe goed ze als huursoldaten waren. Er werd geteld, nogmaals geteld, het klopte niet. Opnieuw werd er geteld en als het te langzaam ging naar de zin van de Jap werd er weer geslagen. Ook de zieken, die amper konden staan moesten aantreden. Eindelijk klopte het aantal krijgsgevangenen. Er was niemand gevlucht of overboord geslagen. Op de kade stonden de trucks al klaar. We werden ingedeeld en moesten de trucks in. Het sein werd gegeven om weg te rijden. Daar gingen we dan, door de straten van Singapore. Het wemelde van Japanse soldaten in de stad. Ogenschijnlijk leek het leven ook hier z'n normale gang te hebben. We passeerden het beroemde Raffles-hotel, waar eens alleen de Engelse high society uit S'pore kwam. Nu waren het Japanse hoge officieren, die we daar zagen met de samoerai over de grond slepend. Ik merkte heel weinig oorlogschade op.We reden de stad uit. Na ongeveer drie kwartier rijden kwamen we in een groot complex van kazernes aan. Het bleek Changi te zijn. Eens het bolwerk van de British Army, een kleine stad op zichzelf. Hier waren de Britse eenheden eens gelegerd, met alle gemakken en comfort. Het was nu een soort doorgangskamp van alle krijgsgevangenen.We werden ondergebracht in enkele gebouwen, die volkomen kaal en leeg waren. Geen stukje meubilair was aanwezig. Na de gebruikelijke telling mochten we een plaatsje zoeken op de kale vloer. Van mijn deken maakte ik een soort matras en mijn klamboe hing ik aan een paar spijkers in de muur. Mijn tempatje was klaar. Wij waren niet de eerste nederlandse krijgsgevangenen, die in dit gebouw werden ondergebracht. Op de muren lazen we de namen van hen, die hier geweest waren en naar elders waren vertrokken. De namen van mijn broers zag ik niet, maar ik nam me voor naar hun te informeren. Mogelijk, dat ze ergens anders werden ondergebracht.
De hele dag hadden we nog niet gegeten. We rammelden van de honger. Het keukenpersoneel, dat uitsluitend uit Engelsen bestond, had met ons geen rekening gehouden. Het hele kamp stond onder leiding van Engelsen. Onze commandant liet zich dit niet welgevallen en hij stond erop, dat wij ons eten kregen. Van de Jappen en koreanen merkten we niets meer. Die waren, nadat we ondergebracht werden van het toneel verdwenen. Het kamp werd bewaakt door naar de Jap overgelopen Brits-Indische soldaten. Tegen ongeveer tien uur s'avonds mochten we uit de Engelse keuken ons avondeten halen, dat bestond uit papperige rijst met wat sajoer pakoe. Dat was de ontvangst door onze geallieerde vrienden. "The Dutch basterds" zoals we door de Engelsen werden betiteld, mochten bij hun gratie eten halen uit hun keuken. Ze zagen ons liever gaan dan komen, deze verdomde Engelsen. Ze namen een houding aan alsof zij de oorlog hadden gewonnen.Maar enfin, we waren te moe en te hongerig en we waren blij, dat we eten kregen.Je was blij, dat je na zo'n zeereis, al was het dan op de harde vloer,kon gaan slapen.
De volgende ochtend stonden we, een klein beetje uitgerust op. Voordat er appèl werd gehouden ging ik me eerst wassen. Na ruim een week niet gebaad te hebben en steeds maar indezelfde kleren te lopen, kikkerde ik weer op na een heerlijke koude douche.Mijn vuile kleren had ik al uitgespoeld en hing die bij m'n tempatje te drogen. Je moest zorgen, dat je je kleren niet al te ver te drogen hield, want zonder dat je d'r erg in had is het verdwenen. Het ochtendappèl ging zonder moeilijkheden gepaard.E.o.a. Jap of koreaan kwam de telling opnemen. Het ging hier wel erg makkelijk. De pap die we als ontbijt kregen was meer water dat je enkele dagen daarna uitpiste. Het was slecht. De verstandhouding met de Engelsen was ook niet bepaald datgene. Ik begon die kerels even erg te haten als de Jappen of koreanen.Als ongewenste gasten werden we door die Engelsen behandeld. De dagen verliepen in dit kamp. Er werd niet gewerkt. Ik bleef volhouden met m'n Japanse studie.S'avonds na het appèl, wandelde ik door het kamp op zoek naar mijn broers.

Hier en daar informeerde ik naar ze, maar niemand kon me precies vertellen waar ze waren. Sommigen wisten te vertellen, dat ze reeds naar Japan zijn getransporteerd.Ik staakte met zoeken, want het leverde geen resultaten. Op één of andere manier trachtte ik aan beter eten te komen, want het eten wat wij van de Engelsen kregen was zeer slecht. Ik zocht contact met personen, die aan black market deden.Ze kochten van alles op, die ze s'avonds uit het kamp smokkelden en het doorverkochten aan de Chinezen in S'pore. Het was een zeer riskant bedrijf, maar erg lucratief. Deze kerels werden schatrijk. Om dit bedrijf uit te oefenen was ook veel moed nodig, want als je door de Jap geschaakt werd, werd je ook zonder pardon doodgeschoten. Aan één van deze blackmarket kerels verkocht ik mijn polshorloge voor 10 Str.dollar. Van het geld kocht ik meel en pinda's, waarvan ik rempeje maakte. In de beginnen liep het gesmeerd en maakte ik goede winsten, maar op den duur was de concurrentie zo groot en de krijgsgevangenen hadden geen geld meer ~~hadden~~, dat ik m'n waar niet kwijt kon, dus at ik de rempeje maar zelf op. Dagen, weken verstreken. Mijn geld raakte op. Er werd niet gewerkt, dus verdienden we ook niets.Ik was in gewicht erg afgevallen en kreeg last van jeuk in m'n testikels, die begonnen te zwellen zodra ik begon te krabben. Van onze dokter kreeg ik te horen, dat het te wijten was aan een tekort van vitamine. Het heerste in Changi en de Engelsen noemde het "Changi balls." Van de dokter kreeg ik een zalfje. Na een paar weken was ik het kwijt.Changi was een doorgangskamp, want vele groepen hadden dit kamp inmiddels verlaten. Krijgsgevangenen die met een rood lintje liepen waren bestemd voor Japan, het waren de zgn. technici-groepen. Wij hadden er geen, waarvoor waren wij bestemd? Dat vroegen we ons af. Onze groep zat al ruim een maand in Changi. Op zekeren dag, kregen we van onze leiding te horen, dat ook wij Changi zouden verlaten. We moesten ons klaar maken. Die dag zal nog door de Jap worden bepaald. Die dag brak aan, dat wij weer gepakt en gezakt klaar stonden om te vertrekken. De koreaanse bewakers zagen we weer en daar begon het gebrul weer van "hayaku" of bageiro. Er moest natuurlijk weer geteld worden en zoals gewoonlijk klopte het weer niet. Eindelijk na misschien 3 of 4 keren geteld te hebben konden we plaats nemen in de trucks.We reden kamp Changi uit en bereikten na een kwartier het station. Daar zag ik een hele rij gesloten goederen wagons. Geen moment kwam het in me op, dat die wagons voor ons bestemd waren. Ik was en met mij vele anderen in de heilige veronderstelling, dat we in gewone passagierswagons zouden worden afgevoerd. Helaas, het bleek niet zo te zijn.Nadat we opnieuw werden geteld, werden we ingedeeld. Met bijna veertig man kwamen we in een gesloten goederenwagon. Onze leiding protesteerde hiertegen, maar de Jap vond het normaal. Er waren niet genoeg wagons volgens deze ellendelingen. Er was bijna geen ruimte om te zitten in de wagon, en het was gloeiend heet. De schuifdeuren van de wagon mochten op een kier openblijven. Als kudde vee werden we door deze mensen uit Dai Nippon, getransporteerd. We waren blij, toen de trein zich in beweging zette. Onderling probeerden we het zo in te delen, dat een ieder de gelegenheid kreeg zijn benen te strekken. De Jap dacht ons op deze manier klein te krijgen, maar daarin hadden ze zich vergist.Ondanks deze onmenselijke behandeling bleven we lachen. Er werd ook gekankerd, maar we bleven opgewekt. Tegen de middag stopte de trein op een station. Van die gelegenheid werd er gebruik gemaakt om te pissen of te poepen. Hier kregen we ook onze avondeten. Een ieder die nog wat geld had, kocht wat van de verkopers, die op het perron liepen. Na ruim drie kwartier werd er weer het sein gegeven van vertrek. De zon was reeds onder gegaan. In de wagon trachtte een ieder zich zo op te stellen, dat er geslapen kon worden. Met opgetrokken knieën, je rug tegen andermans rug, de benen over andermans lichaam, zo probeerden we de ellende te vergeten en in slaap te vallen. We probeerden zo min mogelijk windjes te laten, want de atmosfeer zou als gevolg daarvan bederven, maar als het noodzakelijk was, dan deed men het en wij accepteerden het. De schuifdeur bleef wel op een kier, zo dat er niemand tijdens het slapen eruit kon vallen. Tegen de ochtend na een hele nacht door te hebben gereden stopte de trein. We mochten d'r uit. Onder de pomp, die de locomotief voorzag van water wasten we ons.

We kregen ons ontbijt, die we gulzig opaten. We hadden honger, want de portie die we kregen was niet noemenswaardig. Nauwelijks hadden we het ontbijt op, of er werd weer gebruld, dat we de wagons zo vlug mogelijk in moesten. In de gloeiende zon werd er gereden. Het was moordend heet in de wagon.De schuifdeuren gooiden we wagewijd open, want het was niet om uit te houden. Als er ééntje z'n behoefte moest doen, werd hij door twee van ons vastgehouden en zo kon degene die z'n behoefte deed uit de wagon hangen. Als hij z'n kont moest schoon maken werd hij aan een arm vastgehouden en als een acrobaat moest hij in die rijdende wagon de oefening doen. Zo werd er gereden, vier dagen en vier nachten onder erbarmelijke omstandigheden. We waren geradbraakt en kapot, maar daar stoorde de Jap zich niets van aan. Een geluk, dat in onze wagon geen dysentriepatiënt was.De trein reed voort. Op de laatste dag passeerden we rijstvelden en we zagen op die velden vrouwen werken die gekleed waren in rok en blouse. We hadden geen flauw idee waar we waren en het was voor ons een vreemde gewaarwording, toen we die vrouwen zo gekleed op het veld zagen werken. Op een hevige moment stopte de trein bij een station. We lazen "Banpong". We bevonden ons op Thailands grondgebied. De grens waren we overgeweest, zonder dat we daar erg in hadden. In Godsnaam, wat moesten we hier doen? Dat vroeg ~~zij~~ een ieder van ons zich af. Niemand wist het. We mochten de wagons niet uit. De nieuwsgierigen werden van het perron verwijderd door de koreanen en toen pas mochten we uitstappen.Oh, ik voelde me gewoonweg geradbraakt.Het was weer het oude liedje "tengko", och daar waren we aan gewend, zodat we d'r niets meer om gaven. Nadat de telling klopte, mocht een ieder van ons uit de manden die op het emplacement stonden een tros bananen halen. Het waren overrijpte bananen, die je in de normale tijd te vies vond om op te eten, maar op dat moment als krijgsgevangene na al die ontberingen een tractatie. Dit waren we als krijgsgevangene niet gewend van de Jap, getracteerd te worden op overrijpte bananen.Een ieder at z'n tros bananen op. Helaas, de gedachte als zou de Jap ons getracteerd ~~te~~ hebben, bleek niet ~~wel voorbarig~~ te zijn, want toen ieder zijn tros bananen op had, kregen we te horen, dat die tros bananen bedoeld was als ontbijt, lunch en avondeten. Die hadden we al op. Hoe konden we zoiets van de Jap verwachten, dat zij ons op een tros bananen tracteerden. Immers, ze zagen ons liever kreperen.Grijzend keken die smeerlappen naar ons. Ze hadden ons weer te pakken, die smerige spleetogige krompoten. Er moest weer worden aangetreden. Groepjes werden ingedeeld en we moesten in de trucks.Over slechte wegen reden we.We werden door mekaar gerammeld en de stoffige weg zorgde ervoor, dat je keel volkomen droog werd. Het speeksel dat je uitspuwde was grauw van het stof, dat je naar binnen slikte.Met een korte oponthoud om benzine te tanken, werd er doorgereden, totdat we heel laat in de middag uit moesten stappen, omdat de trucks niet meer verder konden. Te voet moesten we verder. De weg was hard en droog, het was meer een pad. Na een enkele kilometers gelopen te hebben bereikten we laat in de middag een Japans kamp. Hier mochten we uitrusten. Slaapgelegenheid was er niet en we mochten de nacht doorbrengen in een oude koeiekraal, onder de blote hemel. Gelukkig regende het niet. Dood en doodmoe en hongerig vielen we neer. Je had geen puf meer om de schoenen uit te trekken. Gekleed en de schoenen nog aan vielen we neer op de geharde koeiestront, met de rugzak als kussen. Je maag deed pijn vanwege de honger, maar de moeheid overmande ons, dat we zo in slaap vielen. De volgende ochtend, mochten we bij de gratie van de Jappen uit het kamp onze veldflesch vullen met thee. Zonder ontbijt werd er weer aangetreden en geteld en de afmars begon. Ik voelde m'n voeten niet meer, maar je moest wel volhouden wilde je niet geranseld worden door die vervloekte koreanen. Enkele reeds op leeftijd zijnde krijgsgevangenen konden het niet meer en ploften neer aan de kant van de weg. Ze hadden geen moed meer en riskeerden een pak ransel van de koreaanse bewaker. Wij die nog wat uithoudingsvermogen hadden, konden het niet aanzien. We spoorden hen aan om verder te lopen. Hun bagage werd verdeeld en we namen hen tussen ons in en zo sjokten we voort. De hitte was ondraagelijk. Ik had me aangewend om zo min mogelijk te drinken.